

LITTERATUR

KARL WISTRANDS MEMOARER

Av GUNNAR UNGER

Memoaren, enkannerligen den politiska, som framför allt i England så länge hört till de mest omhuldade litteraturarterna, har i Sverige nästan lika länge varit ett sorgligt försummat kapitel. Endast mot denna bakgrund kan man förklara att Louis de Geer d. ä:s minnen för generationer framstått som *a minor classic* och att hans son och namnes minnen betraktats som i alla fall fullt representativa för genren.

En lika påfallande som plötslig förändring till det bättre inträdde efter andra världskriget. Inte så att vi på minsta sätt kunde ta upp tävlan med den ström av — ofta häpnadsväckande indiskreta — memoarer, som översvämmade de anglosaxiska länderna, men i Sverige har dock under de senaste årtiondena utkommit en hel rad böcker av mer eller mindre självbiografisk natur, som ehuru av växlande värde, i åtskilliga fall varit högst intressanta. Man tänker då mindre på Rasjöns memoarer än fastmer i främsta rummet på Wigforss' lysande »Minnen», av vilka åtminstone första delen verkligen kan göra anspråk på att kallas klassisk, vidare Z. Höglunds »Minnen i fackelsken», som visserligen är ojämnta, men likväl fånglar genom sin entusiasm och sitt temperament, Erik Palmstiernas »Åtskilliga egenheter» med efterföljare, fyllda av påfågelsaktig fåfänga och påträngande förvetenhet, men också

av intellektuell rörlighet och kvick karakteriseringskonst, Hugo Hamiltons »Dagböcker» med all sin frodighet och humor och slutligen Torsten Nothins »Från Branting till Erlander», halvt memoar, halvt stridsskrift, där det förflutna får utgöra bakgrunden till en barsk uppgörelse med det närvarande.

Den sålunda berikade svenska memoarlitteraturen har även denna boksäsong fått värdefulla tillskott. Det första och märkligaste var Herbert Tingstens »Mitt liv» (del 1: »Ungdomsåren»), överhuvudtaget en av de märkligaste memoarer, som publicerats på svenska, sin författares bästa bok, vilket inte vill säga litet, till lika delar fascinerande som mänskligt dokument, som kulturhistorisk tidsbild och som litterärt konstverk. Det senaste är *Karl Wistrands* »Hört och upplevat» (Wahlström & Widstrand, pris 19: 50, inb. 25: 50). Wistrand kan naturligtvis inte ta upp tävlan med Tingsten och avser säkert inte heller att göra det; hans bok är av ett helt annat slag, den räknar inte sina litterära anor från Augustinus och Rousseau. Sin natur likmätigt har Wistrand hållit sig till den mera konventionella och konservativa memoartypen. Han är en människa — det framgår av hans bok, om man nu inte visste det förut — som inte bara är rädd om sin värdighet utan också om sin personliga integritet, en reserverad män-

niska (men kanske mera dryg än blyg), som gärna håller en viss distans till sin omgivning, inklusive sin läsekrets. Karl Wistrand utlämnar inte sitt själsliv till nyfiket begäpande, han utställer — vilket är en viss skillnad — sitt självporträtt till aktningsfullt beskådande.

Som på vissa gamla porträtt finns också här ett stamträd i bakgrunden och det är utpenslat i sådan detalj att det länge drar uppmärksamheten från själva huvudfiguren. Författaren nämner i sitt förord att boken påbörjades i syfte att för hans släktingar bevara en del familjetraditioner och minnen och detta är inte att missta sig på utan har i själva verket kommit att prägla hela uppläggningsen. Nära en fjärdedel av boken ägnas författarens släkt- och barndomsminnen. Wistrand framhåller med en självmedvetenhet, som vid ett yttligt betraktande måhända kan förväxlas med självbelåtenhet, att i hans ådror rinner lika delar blod från vart och ett av de fyra stånden — ej att förväxla med den på ett annat ställe omnämnda Wistrands blandning, som var en av hans farfar i Västervik saluförd, mycket guterad snussort. Inte minst ingående uppehåller sig författaren vid den fjärdedel som härflyter från ridderskapet och adeln. Hans mormor hette Hammarhjelm. »Här kommer ett nytt inslag in i bilden av mina förfäder, från fädernets ej alltför långt tillbaka skönjbara skeppare och präster och morfars bruksägarfamilj över till adeln med dess traditioner och i sina förgreningar bakåt lysande namn, som burit upp vår storhetstid. Mormor var själv en smula stolt över att kunna räkna sina sexton anor, dvs. uteslutande adliga förfäder i alla led fyra generationer bakåt på alla håll, vilket är sällsyntare än man tror, även inom högadeln, men jag har intet minne av

att det av henne uppfattades annat än som en lustig kuriositet.»

Man får förmoda att samma är förhållandet med författaren, så mycket mer som en av hans älsklingsskalder heter Anna Maria Lenngren.

Även den, som inte har det ringaste intresse för Wistrands släktingar, vare sig adelsmännen eller snushandlarna, tar emellertid med stort nöje del av hans familjeinteriörer och barndomsskildringar. Hans far var provinsialläkare i Karlskoga och hans mor var befreundad resp. bekant med hela den värmländska brukssocieteten. Sina frierier under uppväxttiden tillbragte Karl Wistrand hos sin morbror på en typisk värmländsk bruksherrgård, i vars ena flygel f. ö. hans nyssnämnda mormor, som tydligen spelade en stor roll i gossens föreställningsvärld, residerade. Behaget med hans tillbakablickar på denna miljö och dess människor är, att de ger en så levande bild av brukspatronernas och kavalleriernas gamla Värmland, som då befann sig i solnedgången, och av den svenska herrgården som livsstil. Man kan av fullaste hjärta instämma med Wistrand, när han säger: »Den som i barndomen på nära håll upplevat ett herrgårdsliv, bär alltid kvar något av det genom livet. Den skenbarliga säkerheten, den naturliga uppbyggnaden av ett litet samhälle kring en familj och dess liv, skänker en säregen tjusning. Upplevelsen av ett levande sammanhang med gångna generationer, den omedelbara förmedlingen från förfäderna av tänkesätt och erfarenheter på deras egen mark — allt detta skapar en känsla av att äga djupa rötter i det förgångna, som skänker inre styrka och, om den uppfattas och handhaves rätt, en vidare överblick över nutiden.»

Under barnaåren i den värmländska herrgårdsmiljön grundlades för livet hos Karl Wistrand hans konservatism

och traditionalism, hans instinktiva samhörighet med vårt historiska förflutna framför allt den gustavianska epoken, hans känsla för stil och form, hans respekt för det fäderneärvda men också hans insikt om att det måste bevaras och förkovras, en insikt som skärptes genom hans upplevelse av den värmländska brukssocietetens ekonomiska fallissemang.

Kanske är det mot bakgrunden av denna sista omständighet man har att uppfatta den inte så litet moraliserande ton, som ofta insmyger sig i hans personkaraktäristika. Han fördömer icke blott slapphet och oduglighet utan även vällevnad, nöjeslystnad och fåfänga i nästan puritanskt stränga vändningar. Tendensen framträder tidigt i boken och återkommer sedan med jämna mellanrum; ett typiskt exempel är påtalandet av Hjalmar v. Sydows fel. »Han var i mångt och mycket en typ av den art, som vi kallar oscarisk, svag för ordnar och yttre utmärkelser och framför allt för ett gott bord. En behaglig njutningslystnad av 1800-talsprägel kännetecknade hans typ.» Det högdraget ogillande tonfallet måste förefalla en aning överraskande för var och en som någon gång sett vasakommandören och medicine hedersdoktor Karl Wistrand nalkas ett gott bord. Men man får anta att det är differens på åtskillnad mellan en behaglig njutningslystnad av 1800-talstyp och — låt oss säga 1700-talstyp.

Nå, detta var en liten utvikning. För att återgå till släkt- och barndomsminnena kanske man vid slutad läsning av boken säger sig att det är synd att författaren inte ägnat lite mindre utrymme åt dessa reminiscenser och lite mer åt sina politiska erfarenheter och upplevelser. Men vid närmare eftertanke skulle man inte vilja vara utan dem.

Efter slutad skolgång i Kristine-

hamn och Örebro begav sig Wistrand till faderns universitetsstad Uppsala för att läsa humaniora, men växlade snabbt om till juridik och tog i normal ordning en jur. kand. Studietiden tycks ha bjudit honom föga av synnerligt intresse vare sig i fråga om lärarpersonligheter eller kamratliv, med undantag för en studentresa till Finland, som enligt hans egen ut-sago satte outplånliga minnen i hans själ. »Det var som att återuppleva Sveriges historia i dessa trakter och bland dessa vänner som höll de svenska traditionerna högt och tju-sade med namn från Fänrik Stål.» Då rotfästes hos Karl Wistrand ett intresse och en sympati för Finland, som alltid hört till hans mest positiva egenskaper.

Långt mera entusiastiskt än om Uppsalatiden uttalar sig författaren om sina drygt fyra år som tingsnotarie i den gamla kulturstaden Linköping. »På sätt och vis räknar jag denna tid som den gladaste och intressantaste i mitt liv, mera givande än universitetstiden, ty jag var mer mogen och den mer eller mindre självständiga verksamheten skänkte tillfredsställelse och självkänsla.» Till det fördelaktiga intrycket bidrog tydligen i mycket hög grad ett angenämt sällskapliv inom ramen för den stränga hierarki vars nästan onåbara topp var landshövdingen. »Och vilka landshövdingar var det icke, som satts att styra denna självmedvetna provins!» utropar Wistrand med märkbar förtjusning. »Båda var höga aristokrater, båda förutvarande utrikesministrar och båda blivande riksmarskalkar» (Douglas och Trolle). Man får nästan en känsla av att ett återsken av all denna glans måtte ha fallit också på yngste notarien.

Innan Wistrand fortsätter att redogöra för sitt curriculum vitae ägnar han ett kapitel åt sina »andliga livs-

intryck», främst sin litterära bildningsgång. Det är ett mycket intressant och upplysande kapitel. Sin dju-
paste andliga förankring har Karl Wi-
strand hos våra svenska klassiker
framför allt gustavianerna, till vilka
han känner sig stå i nära själsfränd-
skap. Hans tvenne litterära husgudar
är Anna Maria Lenngren och Carl
Gustaf av Leopold, och man kan för-
visso välja sämre. Med all rätt fram-
drar Wistrand Leopolds underbara
»Predikaren», denna lika nobla som
sköna lektion i levnadsvisdom och
citerar bl. a. raderna:

Välj väl om du vill utvalt njuta
Det är den vises konst att göra
 nöjens val
Och dårens fall, min son, att ingen
 lust förskjuta.

Med andra ord: njutningslystnaden av
1700-talstyp är, som man redan kun-
nat läsa sig till mellan raderna hos
den dygderike författaren, fullt för-
svarlig.

Wistrand dröjer vid de grundlägg-
ande intryck han, som så många
andra svenska pojkar under borger-
lighetens storhetstid, fått av »Fänrik
Stål», »Fältskärns Berättelser» och
»Svenska Bilder», men det framgår
snart att han är mera upplysnings-
man än romantiker. Vid vuxen ålder
söker han sig via Anatole France
tillbaka till 1700-talet och i författare
som Voltaire och Montesquieu och de-
ras föregångare Molière, La Rochefou-
cauld, La Bruyère, finner han sina
utländska litterära ideal. Hans smak
är utpräglat franskoriterad, för tysk
litteratur har han ett svalt intresse,
för engelsk praktiskt taget inget alls;
Shakespeare är honom helt onjubar.
Och han återkommer ständigt till
1700-talet. »Det var 1700-talet som
lockade och drog mig, seklet före re-
volutionen... Upplysningstidens idé-
liv, innan det hunnit omsättas i vul-

gära realisationer, har för mig alltid
haft en tjuvningskraft, som icke kan
överträffas av tidevarv med andra
strömningar.»

Mot denna bakgrund kommer det
inte som någon överraskning, när Wi-
strand fastslår att de klassiska för-
fattarna, de som överlevat, alltid är
de som skänker mest åt dem som
förstår dem, lika litet som när han
erkänner att ju närmare han kommit
sin egen tid, ju mindre har dess lit-
teratur tjuvat honom och att »den
skriftställarverksamhet, som utövas av
den nu levande generationen» till sin
huvudpart är honom så gott som helt
obekant! Det står var och en fritt
att efter läsningen av detta kapitel
tala om begränsning och trångsyn
eller renodling och koncentration.
Ingen kan dock gärna förneka att
det förmedlar mötet med en mycket
självständig och omsorgsfullt odlad
smak och har något väsentligt att
säga både om människan och kultur-
personligheten Karl Wistrand.

Efter tingsåren i Linköping var
Wistrand under någon tid — det var
vid slutet av första världskriget —
verksam som juridisk mångsysslare
i sin gamla skolstad Örebro, vars
strävt kommersiella, nästan kultur-
fientliga atmosfär förekom honom
emellertid oaptitlig. Den 1 juni 1918
överflyttade han till Stockholm som
ombudsman i Järnbruksförbundet
inom vilken organisation han skulle
komma att utföra en väsentlig del av
sin livsgärning. På sätt och vis hade
ju Wistrand genom sina barndoms-
upplevelser och släktskapsförbindel-
ser naturlig anknytning till järnbru-
kens värld, men det verksamhetsom-
råde han nu beträdde var honom näs-
tan helt främmande. Här var det inte
längre frågan om förhållanden som
reglerades av en klar rättslig ordning,
utan han fick ofta nog lita helt till sin
egen uppfattning för lösande av upp-

kommande problem. »Jag trädde också i kontakt med en del av det svenska folket, som jag tidigare haft föga beröring med, nämligen dess organiserade arbetarklass. Den kontakten har för hela livet skänkt mig en respekt för den svenska arbetarrörelsen och de personer som den fört till sin ledning. Det har sällan varit gaphalsarna, som där nått till de ledande posterna.»

Ord värda att lägga märke till; i synnerhet som de kommer från den man, vilken kanske mer än någon annan i den politiska debatten utmålas som kapitalisternas och arbetsköparnas speciella språkrör.

I Wistrands skildring av sin tid i Järnbruksförbundet, som varade fram till 1 mars 1936, tar man med särskilt nöje del av hans porträtt av »De gamla herrarna» — männen, som under en besvärlig övergångsperiod med fast hand skapade grundvalarna för den svenska järnhanterings storartade uppsving under de senaste decennierna.¹ Det är fint nyanserade karakteristiker, alls icke okritiska, men burna av varm uppskattning och någon gång beundran. Man fäster sig också vid de mycket erkännssamma ord Wistrand har att säga om två av sina motspelare vid förhandlingsbordet: Fritjof Ekman och Gunnar Andersson.

I fortsättningen blir uttrycken för erkännssamhet och beundran mer sparsamma, i synnerhet sedan Wistrand efter en redogörelse för sin verksamhet i Arbetsdomstolen och Internatio-

¹ Mera som en historisk fotnot uppmärksammar man förf:s meddelande att han vid Stripakonflikten bakom Järnbruksförbundets fasad fullt avsiktligt och systematiskt verkade som regeringsstörtare, »en roll som senare förmenats mig under den långa tid jag aktivt deltagit i politiken».

nella arbetsorganisationen samt några glimtar från det dagliga livet i Stockholm på 30-talet kommer över till sin politiska bana. När Wistrand, synbarligen utan alltför stor saknad år 1936 lämnade Järnbruksförbundet, blev han genom ett utomordentligt förmöget gifte i alldeles ovanligt hög grad vad man skulle kunna kalla *a gentleman of leisure* och det låg nära tillhands att han ägnade sig åt politiken. Ehuru icke aktivt politiskt verksam hade han sedan 20-talets början tillhört Allmänna Valmansförbundet — dåtidens täcknamn för högern — och med sina starka samhällsintressen, sin juridiska skolning, sitt klara förstånd och sin förhandlingsvana var han naturligtvis väl meriterad för en politisk karriär. När Gösta Bagge vid årsskiftet 1936/37 övergick från första till andra kammaren efterträddes han av sin gode vän Karl Wistrand, som kvarstod i första kammaren till 1953 års utgång.

På ett ställe i sin bok uttalar Wistrand om en person att han »hade den i vårt land så sällan förlätta obenägenheten att hålla inne med en kvickhet, när omständigheterna framtvingade den på hans läppar». Det är inte utan att denna karakteristik har ett starkt självbiografiskt tycke. Den passar nämligen alldeles utmärkt på författaren. Han säger också på ett annat ställe att »i yngre år hade jag nog en tunga, som ibland kunde förarga en meningsmotståndare mer än vad själva skiljaktigheten i uppfattning var värd». Den som har förmånen att känna Karl Wistrand kan intyga, att denna tunga ingalunda svikit honom på äldre dar. Och även om han uppenbarligen bemödat sig om att lägga band på den, när han i en sinnesstämning av mild och upphöjd levnadsvisdom satt sig ned för att skriva sina minnen, är det ett nöje att kunna vitsorda att han läm-

nar tillräckligt många prov på dess spetsighet för att göra läsningen mycket underhållande.

Detta gäller särskilt, som nämnts, de politiska avsnitten. Wistrand är — måhända av hänsyn till en eller annan nu levande person, måhända helt enkelt till följd av sin personliga läggning — nästan nedslående förtegen om vad han dock måste ha sett av spelet bakom de politiska kulisserna, enkannerligen inom högerpartiet. Man får trösta sig med hans aforistiskt förtätade, ofta dräpande, någon gång orättvisa karakteristiker av riksdagskamrater och andra politiska koryféer. Det vore ogint att inte unna denna tidskrifts läsare ett och annat smakprov.

Om C. A. Reuterskiöld: »Inför gapande medbröder» (inom dåvarande bondeförbundet) utvecklade han sofistiska deduktioner med oklanderlig och elegant frasering, men sällan mynnande ut i synpunkter av påtaglig relevans för frågornas lösning. Den personliga älskvärdheten och oestridliga formella elegansen i hans framställningssätt gjorde åhörarna överseende; hans parti ansåg tydligen, att det kunde kosta på sig denna prydnadsfågel inom sin eljest så nyttobetonade djurpark. Av lätt förklarliga skäl var det nog inte utan en viss stolthet, som man mitt i sin egen oratoriska torftighet kunde låta en sådan elokvensens påfågel fälla upp sina glänsande stjärtfjädrar.»

Om Elis Håstad: »En helt säkert välmenande, av riksdagsarbetet livligt intresserad person, som dock i hög grad representerade den form av modern statsvetenskap, vilken kan karakteriseras som en säregen kombination av juridik utan juridisk stringens och historia utan historiskt perspektiv.»

Om bankoutskottets ordförande Harald Åkerberg i Örebro (s): »Jag vann lycka ... då jag efter ett helt inne-

hållslöst anförande av herr Åkerberg citerade Tegnér, som i sin motvilja att delta i riksdagsarbetet åberopade, att han om rikets affärer förstode lika litet som om han vore ordförande i bankoutskottet.»

Om den förnämlige högerbonden Gunnar Persson i Falla: »Hans politiska gärning präglades av en nästan juridiskt konsekvent åskådning, som man sällan möter på lantmannahåll, och han vann heller icke den yttre ställning, som i det politiska livet lättast förvärfvas av personer utan sådan.»

I erkänn samma ordalag yttrar sig Wistrand förutom om alla också om sina partivänner Bagge, Georg Andrén, Ivar Anderson, Harald Norden och några till, med verklig personlig värme endast om sin bankkamrat, frifräsaren Ture Nerman och återger med förståeligt välbehag den spirituella hyllningsdikt Nerman ägnade honom vid hans avgång ur riksdagen.

Man tycker sig ana att Wistrand med sin upplysningsfilosofiska läggning snart nog kom att känna en nästan tagnersk motvilja mot riksdagsarbetet. Han skildrar vältaligt den deprimerande atmosfären i riksdagshuset med all dess fantasilösa torftighet. »Redan själva arkitekturen i Riksdagshuset präglas av en storvulen banalitet. I den inre utrustningen är banaliteten bragt till sin fulländning ... plenisalarna ger intryck av bönsalen i en folkskola på landet med sina icke endast fula utan även obekväma pulpeter. Allt tillkännager en slätstruken yttre nivå, som förleder den utanför stående observatören till misstankar att den skulle vara uttryck för församlingens egen genius.» Han förhånar den »falska fryntligheten» i riksdagsumgänget. Han ironiserar över den flod av tryck, som hamnar på riksdagsleda-

möternas bord och påpekar att ett ordinärt svenskt utskottsutlåtande för tanken till en gammaldags svensk omständlig likpredikan från 1600-talet. Inte heller har han blivit impone- rad av allmänorienteringen hos vissa partikoryféer. Han berättar bl. a. att en v. ordförande i KU en gång över- raskade honom med att fråga om Bonn låge i Frankrike eller Tyskland. »Denna stad hade då nyligen blivit den västtyska förbundsrepublikens hu- vudstad.»

Att Karl Wistrand så länge och framgångsrikt lyckades övervinna sin knappt dolda parlamentsleda har väl sin psykologiska förklaring främst i att han fann kompenstation i de in- ternationella uppdrag, hans riksdags- mannaskap avkastade, och då fram- för allt verksamheten inom Europa- rådet. I detta sammanhang utförde Wistrand en verklig pionjärgärning genom att i Sverige tidigare än nå- gon annan introducera och envisare än någon annan propagera för Europa- tanken. Han talade, som bekant och som han själv diskret framhåller, länge, ja i det längsta för döva öron. I dessa dagar då högern sagt ja till Europa och Europatanken är partiets viktigaste programpunkt finns allt skäl att erinra om denna Karl Wistrands insats, som kom i skymundan när den gjordes och sedan oförtjänt fallit i glömska. Den bör tillförsäkra honom en hedersplats inte bara i högerpar- tiets utan i samtida svensk politisk historia. Han gick i spetsen, han var föregångsmannen när det gällde Europa. Och det är utomordentligt verkningsfullt att kapitlet om hans gärning inom Europarådet, där han spelade en framträdande roll och in-

tog en aktad plats, får bilda slutvin- jetten till hans minnen. Det ger per- spektiv på hans gärning och det av- slöjar det nästan passionerade patos, som trots allt döljer sig inom denna kyliga, reserverade, lätt föraktfulla förnuftsmänniska, som gjort till sina Oscar Wildes ord om att demokratin fördrar allt utom snille.

Av sina icke alldeles fåtaliga ovän- ner har Wistrand gärna utmålats som en högfärdig och självbelåten god- dagspilt, lika hopplöst reaktionär i sina politiska som i sina sociala och kulturella vyer, ett inbegrepp av den kapitalistiska livsstilens oarter erin- rande om karikatyrerna i »Kroko- dil». Det finns naturligtvis en kärna av sanning i denna som i alla nid- bilder. Men på det hela taget demen- teras den eftertryckligt av hans bok. Man möter en intelligent, fint bildad och mycket självständig personlighet som med sund konservatism förenar en lika sund internationalism och som man därför känner sig beredd att tillerkänna det epitet han tillagt sig själv, och som för anmälarer framstår som det förnämsta man kan välja: en gustavian. Eller för att citera Ture Nerman:

Du går bland följesammare kamrater
Din väg i en alltmer likriktad stat,
 och det är dock en dygd bland
 demokrater
 att vara Frihetens aristokrat.
 Du ensam vågar tänka Dig att slopa
 gränshinder som man skyltar
 fosterländskt
 Om hundra år ska kanske allihopa
 ha mod med Dig bekänna Europa
 och vad som mänskligt är blir en gång
 även svenskt.

BERLINKRISENS BAKGRUND

Av docent ERIK ANNERS

Condor-förlaget i Karlsruhe har inlett en serie av politiska handböcker under rubriken »Bibliothek des aktuellen Wissens». Avsikten är att i lättillgänglig form presentera väsentliga fakta i betydelsefulla utrikespolitiska frågor. Därmed vill man i Tyskland försöka skapa en motsvarighet till den systematiska utgivning av politiska handböcker av detta slag, som sedan många år pågått i Förenta Staterna, Storbritannien och Frankrike. Initiativet måste väcka tillfredsställelse hos var och en som är intresserad av att följa de världspolitiska frågeställningarna på grundval av ett mera omfattande och mera systematiskt analyserat material än det pressen kan erbjuda, men som saknar tid att fördjupa sig i den på varje centralt politiskt område numera nästan oöverskådliga grundläggande litteraturen. Tillfredsställelsen ökas av att förlaget valt att som första del i serien utge ett arbete om Berlinkrisens bakgrund, författat av en av Tysklands skickligaste utrikesjournalister, Alfons Dalma i München. Dalmas arbete »Hintergründe der Berlin-Krise» ger en utmärkt orientering i Berlinfrågan och över huvud taget i Västtysklands politiska problematik. Arbetets huvudparti utgör en historik över den utveckling mellan Öst och Väst, som lett till att den forna rikshuvudstaden kommit att utgöra en förminskad avbild av hela den tyska situationen. Redan denna historik erbjuder på grund av författarens förmåga att framhäva de väsentliga faktorerna mycket av intresse. Inte minst klargör den slående hur i grund misslyckad den ryska Berlinpolitiken hittills varit och hur det tvärtom lyckats västmaktsalliansen att genom fasthet och tålmod uppfånga och neutrali-

sera de ryska framstötarna. Författaren framhäver sålunda med rätta att den fria världen på tre år har fått uppleva tre ryska ultimata gällande Berlin, men att världen också har fått uppleva att Chrusjtjov varje gång tvingats att två eller tre månader före den av honom utsatta tidsfristens utgång taga tillbaka sitt ultimatum. Detta visar bättre än något annat att en fast hållning från västerns sida icke för till krig utan att den redan av John Foster Dulles inledda »styrkans politik» tvärtom är ägnad att hålla lokala konflikter inom en ram, där kriget kan förhindras.

Det mest värdefulla i arbetet är emellertid inte historiken utan analysen av den ryska politiken och dess motiv. I denna analys visar författaren hur man på rysk sida opererar efter alternativa linjer, där man kan urskilja eftersträvat maximirespektive minimiresultat.

Dalma påpekar sålunda att Kreml, när det gäller Tysklands struktur som stat, maximalt eftersträvar antingen avslutandet av ett fredsfördrag med båda de tyska delstaterna eller åtminstone västsidans erkännande av principen att ett sådant fredsfördrag bör utarbetas av de fyra stormakterna under medverkan av de båda tyska regeringarna utan hänsyn till kvalifikationerna hos de framtida tyska undertecknarna. Såsom minimum eftersträvas tillkomsten av en ny fyrmaktsöverenskommelse beträffande Berlin, som av Moskva kan tolkas som en likvidering av det nuvarande tillståndet och därmed också som en sanktionering av Tysklands delning.

Vad Tysklands internationella status beträffar eftersträvar Kreml som maximum en fyrmaktsöverenskom-

melse beträffande en neutral zon, som skulle omfatta hela Tyskland och göra detta militärt betydelselöst. Som en mellanlösning framstår för Kreml en överenskommelse om en partiell tysk nedrustning eller åtminstone tyska rustningsbegränsningar, som skulle ge Sovjetunionen en interventionsrätt i de västtyska försvarsangelägenheterna. Som minimum vill man i Kreml uppnå en överenskommelse eller ett faktiskt läge, som förhindrar det tyska försvarrets utrustande med kärnvapen liksom ett eventuellt tyskt deltagande i NATO:s bestämmanderätt över kärnvapnen. Dalma framhåller med rätta att den ryska politiken i Berlinkrisen är ett uttryck för de båda grundläggande principerna för den ryska politiken gentemot Tyskland. Den första är att fixera Tysklands delning och att lägga ansvaret för detta läge på västmakterna. Den andra är att utsätta Västtyskland för en diskriminering gentemot dess allierade och därigenom beröva Västtyskland dess diplomatiska och över huvud taget dess världspolitiska rörelsefrihet. Syftet med Kremles tyska politik kan också formuleras så att Kreml redan från tiden närmast efter kriget bestämt sig för att hålla

Tyskland delat och Västtyskland svagt intill dess att förutsättningarna för en tysk återförening inom den sovjetryska inflytelsesfären uppstått.

Hittills har denna ryska politik misslyckats. Västtyskland växer i politisk, ekonomisk och militär styrka. Tyskland är visserligen fortfarande delat, men enligt Dalmas uppfattning är en återförening förr eller senare oundviklig. Han menar att Östtyskland ingalunda är förlorat för västerlandet om blott västmakterna fullföljer styrkans och tålamodets politik.

Den inte minsta förtjänsten hos Dalmas arbete är att författaren så klart lyckats visa att Kremles europeiska planer har råkat i baklås tack vare västmakternas fasthet i Berlin. Fullföljer västsidan denna politik kommer man inom överskådlig tid att kunna övergå från politisk defensiv till politisk offensiv. Detta förutsätter dock att enigheten inom västalliansen kan bevaras. Troligen kommer denna enighet att snart ställas inför nya påfrestningar. Man måste nämligen räkna med nya aktioner från rysk sida, inriktade på att injaga fruktan och utså tvedräkt hos motståndaren.